

KSCB071 SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ A ČÍNA VE 20. STOLETÍ

Prednáška 01. Spojené štáty a Čína do roku 1912

JAKUB DRÁBIK

JARO 2021

PRVÉ KONTAKTY

- **Vzt'ah medzi Čínou a USA začal hneď pri vzniku Spojených štátov**
- **Americká vojna za nezávislosť začala tzv. bostonským pitím čaju v decembri 1773, keď sa americké kolónie vzbúrili proti monopolu britskej Východindickej spoločnosti nad obchodom s Čínou (zvlášť sa to týkalo čaju)**
- **Takmer hneď po vzniku USA (Deklarácia nezávislosti 4.6.1776) vyslali USA do Číny loď v snahe nadviazať priame obchodné kontakty 1784 „Empress of China“**

THE WORLD

Cesta *Empress of China* New York – Kanton, 22. február – 28. august 1784

- **Na palube: ženšen, kožušiny, vlna, olovo a strieborné španielske mince (notoricky ťažké predať čokoľvek sebestačným Čiňanom, no Američania si urobili dobrý prieskum trhu)**
- **Návrat lode 11. mája 1785 s nákladom 800 truhel čaju, 20 000 párov nohavíc a obrovské množstvo porcelánu**

Podrobnejšie: <https://www.luxuo.com/motoring/yachting/empress-china-1784-usa-china-trade.html>

OBDOBIE REŠPEKTU

- **Cesta úspešná, nadviazali na ňu desiatky ďalších podobných obchodných ciest**
- **Obchod s Čínou koncom 18. storočia pre USA extrémne významný:**
 - **vd'aka nemu sa dostali USA z medzinárodnej izolácie Veľkej Británie**
 - **tento obchod pomohol vybudovať mestá ako Boston, New York a Philadelphia**
 - **vd'aka obchodu prví americkí milionári**
 - **neskôr rozvoj západného pobrežia USA**
- **18. storočie vo vzájomných vzťahoch nazval politológ Harold Isaacs obdobím vzájomného „rešpektu“**

MISIONÁRI

- **Misionári: prvý americký misionár v Číne Elijah Coleman Bridgman (1801 – 1861) , do Číny pricestoval 1830**
- **Založil v Kantone tlačiareň na vydávanie kresťanskej literatúry**
- **Naučil sa čínsky, šíril osvetu, vzdelanie, napísal po čínsky dejiny USA**
- **Vo všeobecnosti misionári spočiatku pozitívna úloha – zakladali nemocnice a univerzity, niektoré fungujú dodnes**
- **Do Číny priniesli výtvarky západnej vedy, športu, vzdelania**
- **Misionárky výrazne prispeli k postupnému ukončovaniu brutálnej tradície zväzovania chodidiel, ktoré sa robilo ženám**
- **Obdobie vzájomného „rešpektu“ ale netrvalo dlho a nahradilo ho obdobie „pohrdania“**

„Jedným zo základných historických problémov je, že pre Američanov je zahraničná politika do značnej miery pragmatickou záležitosťou. Pre Číňanov je zahraničná politika predovšetkým výsledkom historickej evolúcie Dejiny Číny sú odlišné od dejín Ameriky. Americké dejiny sú dejinami nepretržitého úspechu. Číňania majú veľmi dlhú históriu opakujúcich sa kríz. Amerika mala to šťastie, že existovala bez bezprostredného nebezpečenstva. Číňania boli vždy obklopení krajinami, ktoré sa snažili rozbiť ich jednotu. Pre obe strany je kľúčové, aby o tej druhej získala dost' informácií o jej názoroch a najmä o základných princípoch a definíciách národného záujmu. Len tak môžu nadviazať dialóg.“

Henry Kissinger, november 2020

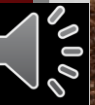
Zdroj: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-11-16/kissinger-warns-biden-of-u-s-china-catastrophe-on-scale-of-wwi>

STOROČIE PONÍŽENIA VS. STOROČIE TRIUMFU

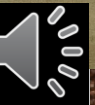

- Americká zahraničná politika dnes ovplyvnená najmä 20. storočím – storočím triumfu
- Čínska zahraničná politika dnes v mnohom ovplyvnená druhou pol 19. storočia a prvou pol. 20. storočia – storočím poníženia
- Pre pochopenie vzťahu medzi USA a ČLR v súčasnosti nutné poznať i historické východiská, na ktorých je postavená ich diplomacia
- Začiatok čínskeho „storočia poníženia“: Prvá ópiová vojna

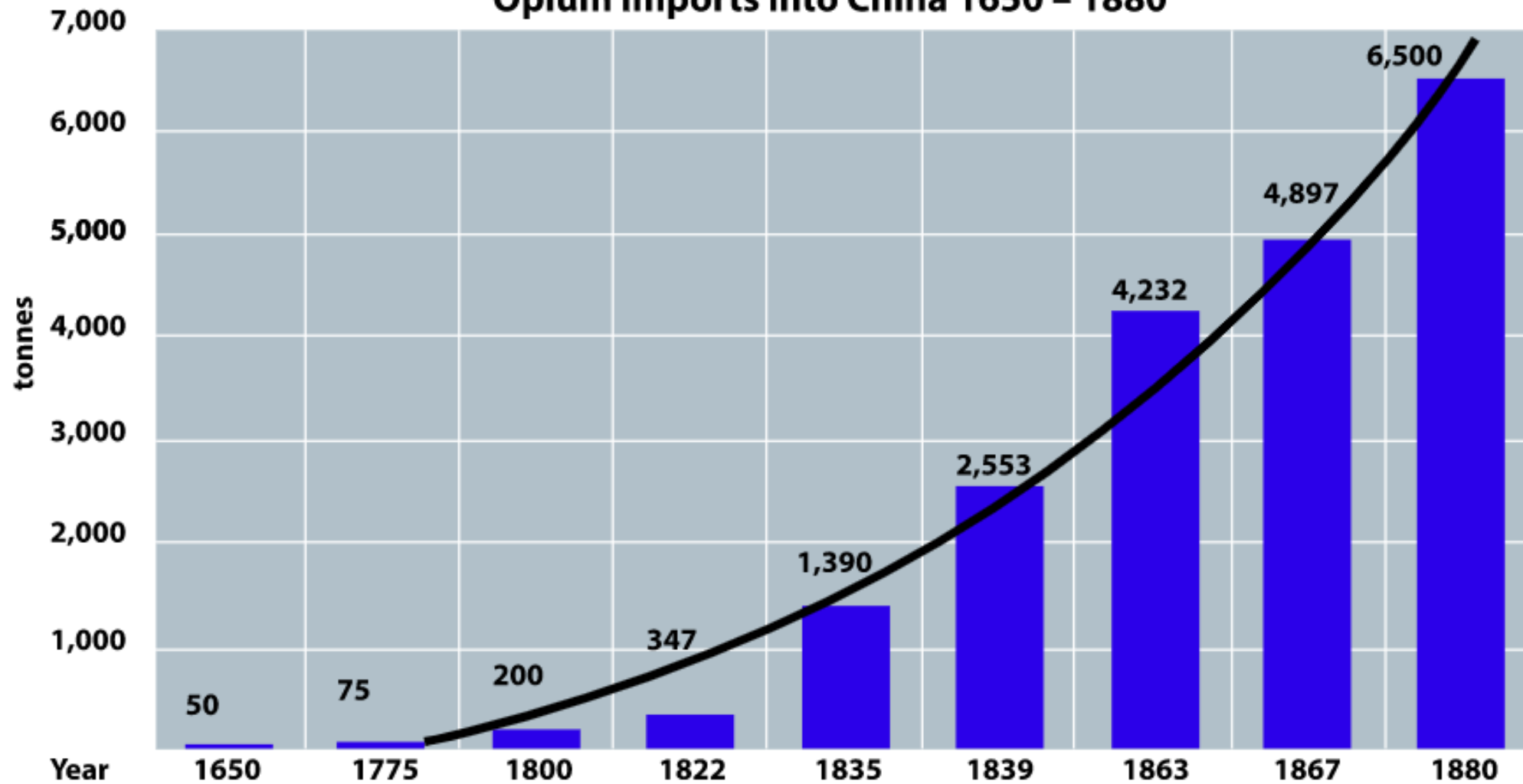

PRVÁ ÓPIOVÁ VOJNA (1839 – 1842)

- **Britská Východoindická spoločnosť** – s Čínou výhodný obchod, snaha otvoriť ďalšie prístavy (obchodovalo sa len v Kantone, celý obchod ovládal syndikát obchodníkov KOHONG)
- **Briti ale nemali Číne čo ponúknuť** – chvíľu exportovali tuluň kože, no populácie tuleňov takmer vyhubili
- **Čínsky cisár britskému kráľovi:** „Naše nebeské impérium oplýva všetkými vecami vo veľkej hojnosti a v rámci jeho hraníc mu nechýba žiadny výrobok. Nie je preto žiadna potreba dovážať výrobky vonkajších barbarov výmenou za naše výrobky“
- **Jediná možnosť pre Britániu: ópium**

Opium Imports into China 1650 – 1880

1 chest = 140 lbs = 63.5 Kg; 1 picul = 60.453Kg

Source: United Nations Office on Drugs and Crime

ÓPIUM

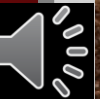

- **omamná látka (opiát) získaná z nedozretých makovíc**
- **Východoindická spoločnosť monopol na obchod, platby v hotovosti - striebre**
- **Pre Čínu pohroma: závislosť najmä u roľníkov, ktorí tvorili 90% populácie a dane platili v striebre**
- **Hospodárska katastrofa – odliv striebra z krajiny, nárast cien**
- **Peking sa snažil to zastaviť, 1799 zákaz pestovania maku a dovoz ópia**
- **Rozmohol sa ilegálny obchod, korupcia (úradníci sami často závislí)**

PRVÁ ÓPIOVÁ VOJNA (1839 – 1842)

- **Lin Ce-sü, čínsky učenec a cisársky úradník, cisár ho poveril riešením problému s ópium.**
- **neskorumpovateľný chlapík – pre Britov problém**
- **Písal listy kráľovnej, prosil o ukončenie dovozu ópia (v Británii bolo ilegálne) – morálne argumenty nezabrali**
- **Razie na užívateľov ópia, 2000 ľudí do väzenia, za dovoz ópia trest smrti (st'atie hlavy), obrovské množstvá ópia zabavil v prístavoch a nechal spáliť, atď.**
- **Leto 1839, britskí námorníci zabili čínskeho poddaného -> Lin Ce-sü žiadal trest -> Briti odmietli -> komisár zastavil dodávky vody a jedla pre Britov -> Briti sa stiahli do Macaa -> zámienka na vojnu**

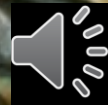

PRVÁ ÓPIOVÁ VOJNA (1839 – 1842)

1840 – 1842 boje, napriek tomu, že Lin Ce-sü to predpokladal a na vojnu sa pripravil – proti britskej flotile na vrchole moci nemala Čína šancu

29. augusta 1842 mier – Nankingská zmluva – pre Britániu jeden z najvýhodnejších a pre Čínu jeden z najponižujúcejších v dejinách

Čína musela otvoriť 5 prístavov (Kanton, Šanghaj, Sia-men (Amoy), Ning-po, Fu-čou), zrušený monopol KOHONG, pre Britov výhodné tarify, Briti exteritoriálna právomoc, reparácie a najmä: Hong Kong ostal v britských rukách

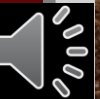

PRVÁ ÓPIOVÁ VOJNA A USA

- **Účast' USA minimálna, avšak americké podnikateľské kruhy sa podieľali na lukratívnom obchode s ópium**
- **Pragmatický prístup Američanov, snaha v prvom rade zarobiť (napr. keď začala vojna, skupovali výhodne čínsky čaj)**
- **Výsledky vojny čiastočne ohrozovali obchod USA, americký prezident John Tyler preto v roku 1843 vyslal diplomata Caleba Cushinga do Číny – prišiel s vojenskou flotilou, no doniesol dary**
- **Kombinácia „med a bič“ – aj dary aj vyhrážky**
- **Výsledkom Dohoda v Wanghia 3. júla 1844 – súčasť tzv. nerovnoprávných zmlúv, ktoré s Čínou podpísali po Británii i ďalšie Európske mocnosti. USA doložka najvyšších výhod, otvorenie prístavov a ďalšie výhody ako Briti**

Podrobnejšie napr. WELCH, Richard E. Caleb Cushing's Chinese Mission and the Treaty of Wanghia: A Review. In. Oregon Historical Quarterly, Vol. 58, No. 4, 1957, s. 328-357

STOROČIE PONÍŽENIA

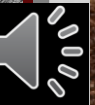
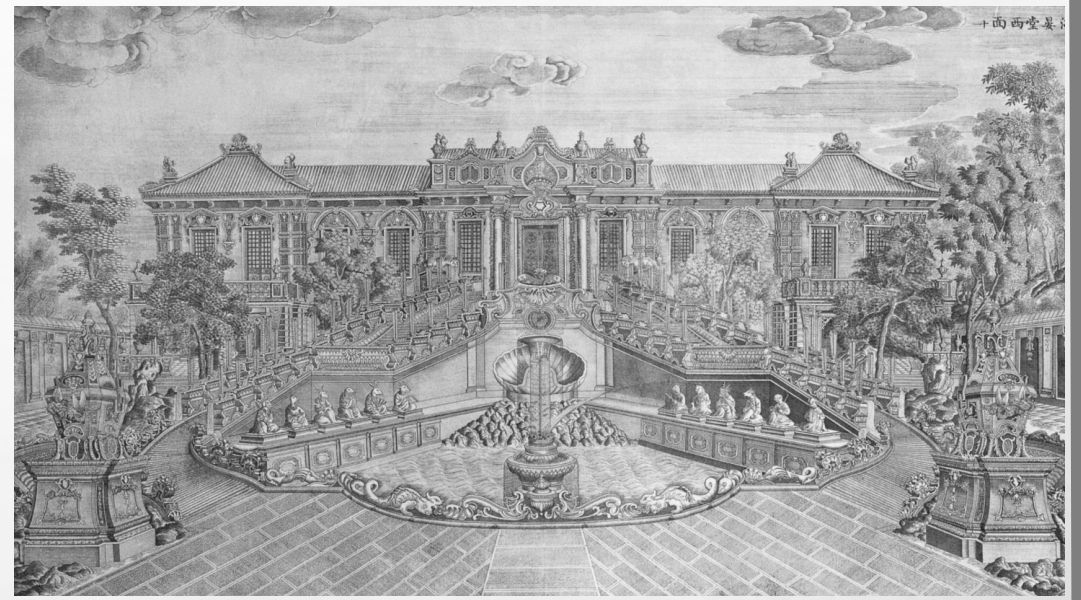

- **Prvá ópiová vojna odštartovala v Číne chaos, vnútorné nepokoje, začiatok storočia poníženia**
- **1850 – 1864 tzv. Taipingské povstanie, jeden z najničivejších konfliktov v dejinách, 20 – 30 miliónov mŕtvych – nábožensky motivovaná, prvky kresťanstva, líder sa prehlasoval za Ježišovho brata**
- **1856 – 1860 Druhá ópiová vojna – počas nej prvý reálny vojenský stret medzi Čínou a USA (battle of Barrier Forts)**

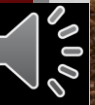
DRUHÁ ÓPIOVÁ VOJNA

- Súčasťou druhej ópiovej vojny napr. aj vypálenie Letného paláca anglo-francúzskymi jednotkami v roku 1860
- 4000 mužov 3 dni ničilo a pálilo Letný palác
- Strata kultúrneho dedičstva nevyčísliteľnej hodnoty
- Výsledok vojny ďalšia vážna porážka dynastie Čching, ďalšie nerovnoprávne zmluvy, ďalšie poníženie Číny

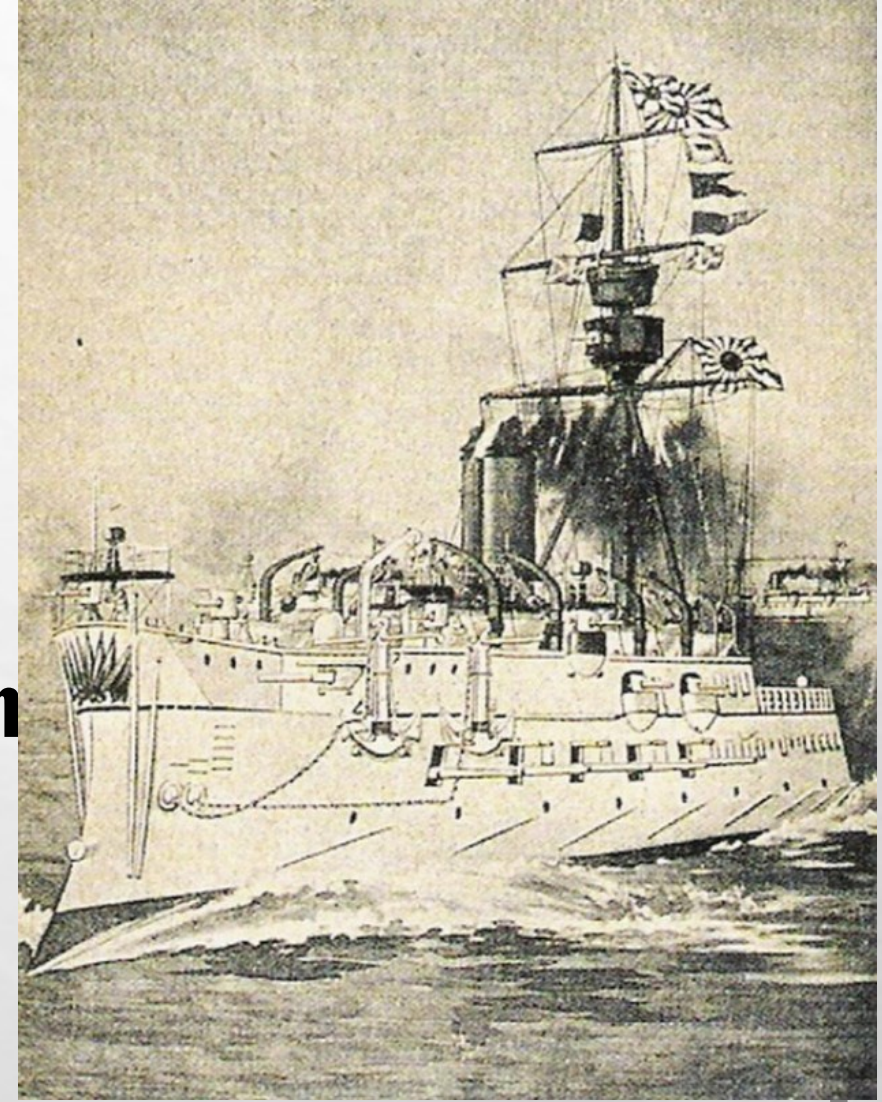

LETNÝ PALÁC DNES

STOROČIE PONÍŽENIA

- Zničenie Letného paláca a porážky mali byť pre čínsku vládu „budiček“ – ale nebolo
- Ponaučenie z čínskej (a indickej) skúsenosti si naopak vzalo Japonsko
- Japonsko reformy Meidži, inšpirácia západom. Okrem výdobytkov vedy, techniky a vojenstva prevzalo i predstavu, že silnejší má ponížiť slabšieho
- Čína nezmyselné investície, často do luxusu cisárskeho dvora

Křižník Macušima, postavený vo Francúzsku

STOROČIE PONÍŽENIA

- Prvá sino-japonská vojna 1894 – 1895
- Zámienka - po zavraždení Kim Ok-Kyna, kórejského pro-japonského lídra v Šanghaji, poslala Čína 2000 vojakov do Kórei, aby pomohli vláde s nepokojmi.
- Pre JAP to bolo porušenie dohody ktorú mali, že ani jeden nepošle do Kórei jednotky – útok na Čínu
- 8 mesiacov, vážna porážka Číny
- Mierová zmluva – poníženie Číny. Strata Kórei, Taiwanu

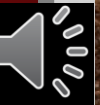

STOROČIE PONÍŽENIA

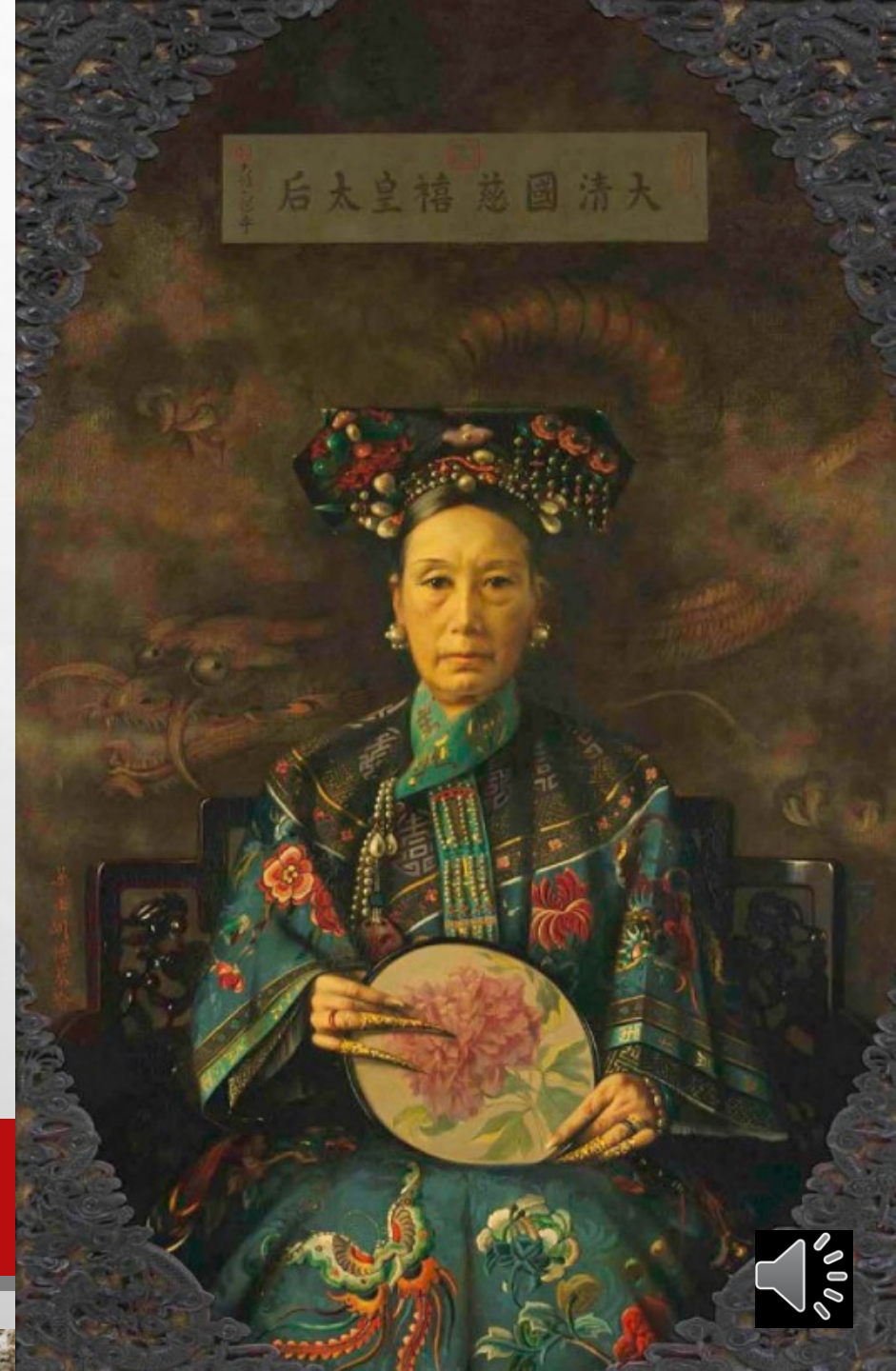
- **Čína síce nebola nikdy kolonizovaná, no stratila časti územia ako tzv. koncesie pod správou zahraničných mocností (prišla o Mandžusko vrátane dnešného Vladivostoku, okolie jazera Bajkal, severný Vietnam, Kóreu, Taiwan atď.)**
- **Dodnes veľmi citlivé a ovplyvňuje i súčasnú čínsku politiku**
- **Si Ťin-pching sa k týmto témam často vracia, napr. 2017 v Hongkongu pri príležitosti 20. výročia návratu mesta k Číne hovoril o období smútku a poníženia a o tom, že návrat HK je „veľkým krokom“ vpred k opätovnému zjednoteniu Číny**

Zdroj: https://www.chinadaily.com.cn/china/hk20threturn/2017-07/01/content_29959860.htm

KONIEC CISÁRSTVA

- **V Číne po porážka diskusie o tom, či kopírovať západ (ako Japonsko), alebo naopak zbaviť sa západných vplyvov, cisárovná matka Cixi pristúpila k reformám, ale málo a neskoro**
- **Boxerské povstanie (1899 – 1901) – snaha zastaviť expanziu západu**
- **1900 boxeri zaútočili na európske veľvyslanectvá v Pekingu a zabíjali Európanov, najmä misionárov a tiež čínskych kresťanov.**
- **Medzinárodný vojenský zbor (UK, FRA, GER, JAP, RUS, R-U, TAL a aj USA), povstanie potlačil**
- **Nacionalistické hnutie obviňovalo slabých cisárov**
- **12. februára 1912 šesťročný cisár Puyi abdikoval – koniec cisárstva**

ROLA USA V STOROČÍ PONÍŽENIA

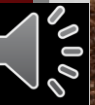
- **Rola USA komplikovaná. Na jednej strane americké vojenské jednotky priamo neparticipovali na inváziách do Číny (aj keď čiastočne áno – napr. počas boxerského povstania 1901)**
- **Na druhej strane nechceli byť v nevýhode pri expanzii do Číny oproti ostatným národom, trvali na rovnakých privilégiách, profitovali z nich a mali tiež výhody z nerovnoprávných zmlúv**
- **Keď Briti a Francúzi získali exteritoriálne práva v Šanghaji 1843, žiadali aj USA. Po nejakej dobe, 1863 americko-britská dohoda „International Shanghai Settlement“ – práva pre USA**

ROLA USA V STOROČÍ PONÍŽENIA

- **Americkí misionári v Číne – západní diplomati a obchodníci ich využívali, najmä preto lebo misionári sa naučili čínsky – čiže ich využívali ako prekladateľov a ako zdroj informácií o Číne a o tom, čo sa kde deje.**
- **Elijah Coleman Bridgman bol morálne proti ópiu a tomu čo robil „západ,“ veľa iných misionárov však takýto problém nemalo a v Číne ich často spájali s imperializmom a ópiom – aj preto sa stali cieľom útokov počas boxerského povstania**

ROLA USA V STOROČÍ PONÍŽENIA

- **V zásade platí, že americká politika bola v tom čase nastavená tak, že participovali na všetkých privilégiách a systémoch dohôd. Tieto dohody vymáhalo britské kráľovské námorníctvo a tak USA nemuselo participovať priamo**
- **Počas sino-japonskej vojny 1894 – 1895 USA formálne neutrálne, no podpora Japonska**
- **odmietli rolu mediátora aj od čínskej aj od korejskej vlády, odmietli tiež britskú ponuku na spoločnú mediáciu konfliktu, namiesto toho tichý – neoficálny – súhlas Japonsku na vojnu**

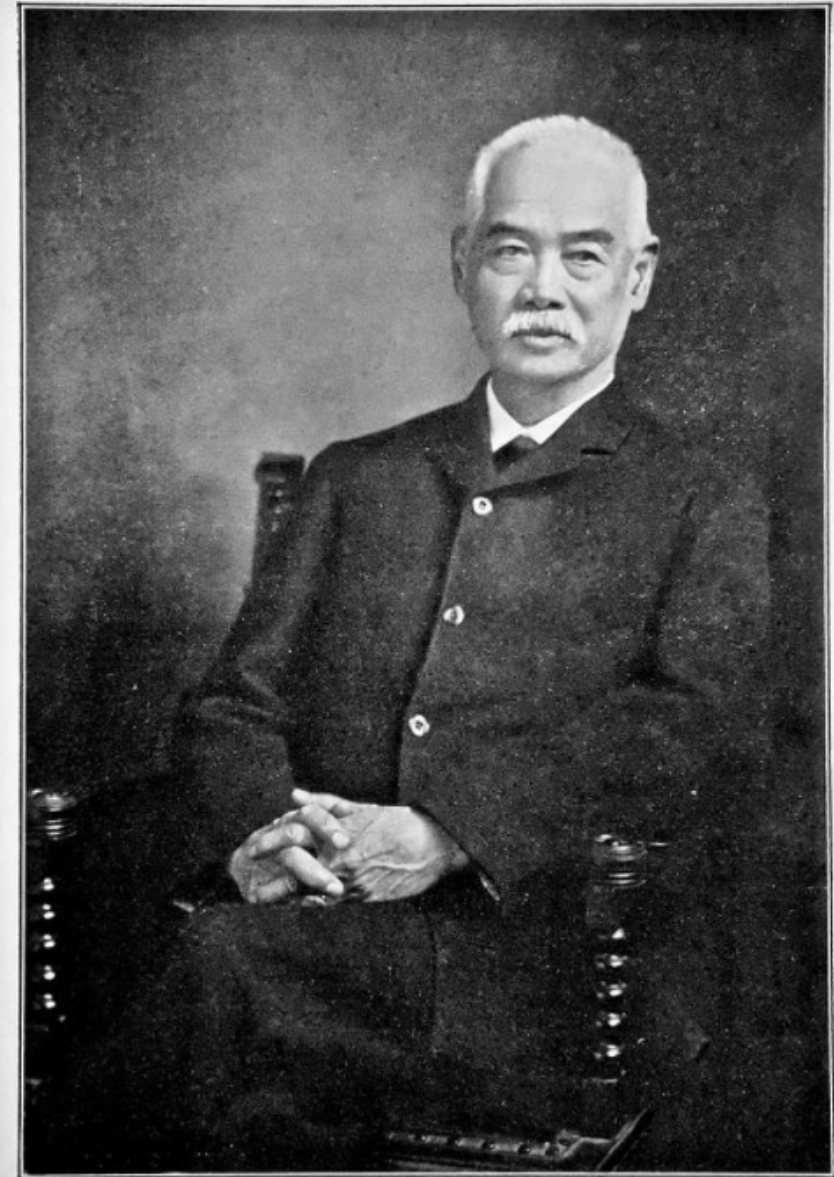
ČÍNA V USA

- **USA z čínskej perspektívy čiastočne i pozitívna úloha – aj keď z nerovnoprávných zmlúv profitovali, v zásade nemali záujem o rozdelenie Číny na „sféry vplyvu“ alebo kolónie a najmä neskôr presadzovali skôr politiku otvorených dverí**
- **Pozitívna rola zmienených čínskych misionárov**
- **Rast čínskej emigrácie do USA – stavba železníc, bane, poľnohospodárstvo, najmä v Kalifornii a San Franciscu**

ČÍNA V USA

- **Yung Wing (1828 - 1912) – prvý čínsky študent, ktorý získal titul na americkej univerzite (1854, Yale), podporoval obchod medzi Čínou a USA, snažil sa o zlepšenie vzťahov, rozvoj spolupráce, podporoval reformy v Číne**
- **Snažil sa o príchod ďalších čínskych študentov do USA (1872 napr. 120 študentov v rámci Chinese Educational Mission a podobne)**
- **Postupne nárast xenofóbnych nálad v USA**
- **1875 zakázaná imigrácia čínskych žien, 1882 imigrácia zakázaná úplne – rasisticky zákon, platil do r. 1943**
- **Samotný Wing stratil svoje americké občianstvo v r. 1870 a zomrel v chudobe**

Very truly yours
Yung Wing

ROLA USA V STOROČÍ PONÍŽENIA

- **Americká zahraničná politika by sa (zjednodušene) dala rozdeliť na obdobie pred Theodorom Rooseveltom (26. prezident USA, 1901 – 1909) a po ňom**
- **Pred Rooseveltom USA vlastné vnútorné problémy: americko-mexická vojna (1846 – 1848), americká občianska vojna (1861 – 1865) začala rok po britsko-francúzskom dobití Letného paláca**
- **Čínu veľmi neriešili, mali vlastné problémy**
- **Po Rooseveltovi – omnoho asertívnejšia a imperialistickejšia politika**

STOROČIE PONÍŽENIA

- 1890 – 1945 „ďalšia fáza“ poníženia Číny – Japonsko
- Prvá sino-japonská vojna 1894 – 1895 a druhá sino-japonská vojna 1931 (1937) – 1945

